

УДК 331.101.6

С.І. Сергійчук, канд. екон. наук

П.М. Карась, канд. екон. наук, доцент

Л.О. Гришина, канд. екон. наук, доцент

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, Україна

КЛАСИФІКАЦІЇ ЧИННИКІВ ЗРОСТАННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ ВІДПОВІДНО ДО ЕТАПІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Визначено складові конкурентоспроможності на відповідних стадіях розвитку національної економіки. Удосконалено класифікацію чинників зростання продуктивності праці за рахунок виділення інституційних чинників забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на кожній її стадії розвитку.

Ключові слова: продуктивність праці, класифікація чинників підвищення продуктивності, стадії розвитку національної економіки.

Определены составляющие конкурентоспособности на соответствующих стадиях развития национальной экономики. Усовершенствована классификация факторов роста производительности труда за счет выделения институциональных факторов обеспечения конкурентоспособности национальной экономики на каждой ее стадии развития.

Ключевые слова: производительность труда, классификация факторов повышения производительности, стадии развития национальной экономики.

Competitiveness components at corresponding stages of development of national economy are defined. Classification of factors of growth of labour productivity at the expense of allocation of institutional factors of maintenance of competitiveness of national economy on each of a stage of development of economy is improved.

Key words: labour productivity, classification of factors of increase of productivity, a stage of development of national economy.

Постановка проблеми. Оцінка країн у рейтингу конкурентоспроможності протягом 2010-2011 рр. відбувалася на фоні значної невизначеності економік країн світу в їх подальшому розвитку. З подоланням наслідків світової фінансової кризи у більшості країн на високому рівні зберігаються показники безробіття, дефіциту державного бюджету, зовнішня заборгованість тощо. Проведенню більш ефективної державної політики заважають побоювання щодо можливості другої хвилі кризи. З огляду на це більшість розвинених країн демонструє млявий характер виходу з кризи. У той же час у країнах, що розвиваються, зростання йде випереджаючими темпами.

Слабкість інституційної бази в Україні зумовлює її відставання у Глобальному рейтингу конкурентоспроможності, тоді як забезпечення інституціональних основ ринкової економіки є передумовою реалізації конкурентних переваг країни на міжнародному ринку розподілу праці.

Аналіз досліджень і публікацій. Значний внесок у визначення чинників, що впливають на продуктивність праці, було зроблено такими українськими та російськими вченими-економістами, як: Абашишиковою В.І., Антосенковим В.Г., Белашовим Л.А., Гавриловим Р.В., Грязноюю А.Г., Додоновим О.В., Єфремовим А.В., Івановим Н.І., Карпуніним Д.Н., Кліяненко Б.Т., Кокінін Ю.П., Костінін Л.А., Ломановим І.Ф., Науменко К.Д., Соколовою Л.В., Ткаченко В.П., Шабановим Н.І., Уманським О.М. та ін. Таким чином, в основі цих досліджень міститься комплексний підхід щодо визначення чинників, які впливають на ефективність праці та всього процесу виробництва. Проте в економічній літературі відсутня класифікація чинників зростання продуктивності праці відповідно до етапізації розвитку національної економіки.

Постановка завдання. Удосконалення класифікації чинників зростання продуктивності праці відповідно до етапізації розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Основний принцип, на якому заснований індекс конкурентних переваг, полягає в наступному: використовується множина чинників, що визначають конкурентоспроможність, які одночасно є комплексними та не виключають один одного. Для підрахунку індексу конкурентних переваг було прийнято визначення Майкла Портера щодо стадійності розвитку економіки (рис. 1).

Рис. 1. Складові конкурентоспроможності на відповідній стадії розвитку економіки [2, с. 368]

На основі проведеного теоретичного аналізу чинників підвищення продуктивності праці та звертаючи увагу на провідні напрями економічного й соціального розвитку національної економіки, слід надати удосконалену класифікацію чинників зростання продуктивності праці за рахунок виділення інституційних чинників забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на кожній зі стадій розвитку економіки.

На першій стадії розвитку економіки економічне зростання залежить від базових чинників, а країни конкурують за рахунок забезпеченості ресурсами – в основному некваліфікованою робочою силою й природними копалинами. В таблиці 1 наведено перелік провідних чинників підвищення продуктивності праці, які забезпечують розвиток факторно-орієнтованої національної економіки, відповідно до визначених базових вимог економічного зростання на цій стадії.

Таблиця 1

Класифікація інституційних чинників зростання продуктивності праці для забезпечення конкурентоспроможності й економічного зростання факторно-орієнтованої економіки

Базові вимоги забезпечення конкурентоспроможності економіки	Чинники зростання продуктивності праці
1. Державні і суспільні установи	1. Формування довіри у взаємодії економічних суб'єктів господарювання з державою. 2. Подолання корупції, дотримання договірних умов. 3. Прозорість ведення бізнесу
2. Інфраструктура	1. Удосконалення управління й організації праці на транспортних, електроенергетичних та телекомунікаційних підприємствах. 2. Зростання обсягів державних і приватних інвестицій у НДДКР і їх впровадження на інфраструктурних підприємствах
3. Макростабільність	Скорочення рівня інфляції та послаблення її впливу на рівень оплати праці та доходів населення
4. Охорона здоров'я і початкова освіта	1. Поліпшення умов праці. 2. Забезпечення охорони і безпеки праці. 3. Підвищення рівня та якості загальної освіти. 4. Покращення стану здоров'я населення та системи охорони праці

Компанії конкурують за рахунок ціни і продають елементарні продукти і товари. Низька продуктивність відображає низький рівень заробітних плат. Збереження конкурентоспроможності на цій стадії розвитку економіки в основному залежить від стабільного функціонування державних і приватних установ, інфраструктури, макроекономічної стабільності, а також від здорової та освіченої робочої сили. Подальше зростання зарплат і економічного розвитку свідчить, що країни переходять на наступну стадію, де економічне зростання залежить від ефективності. На другій стадії домінуючими чинниками підвищення продуктивності праці стають чинники формування ефективного людського капіталу та ефективного функціонування ринку праці при подальшому розповсюдженні новітніх технологій (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація інституційних чинників зростання продуктивності праці для забезпечення конкурентоспроможності економіки, яка орієнтована на ефективність

Підсилювачі ефективності	Чинники зростання продуктивності праці
1. Вища освіта і професійна підготовка	1. Підвищення рівня та якості загальної і професійної освіти. 2. Створення резерву освічених працівників, які спроможні швидко адаптуватися до мінливого середовища. 3. Організація безперервного виробничого навчання. 4. Створення умов щодо формування системи безперервного навчання
2. Ефективність ринку товарів і послуг, фінансового ринку та ринку праці, розмір ринку і його ефективність	1. Удосконалення організації оплати праці на засадах взаємозв'язку розмірів оплати праці з результатами діяльності. 2. Зростання інтелектуального потенціалу, професійної гнучкості та ініціативності працівників. 3. Узгодження інтересів різних соціальних груп. 4. Використання гнучких форм зайнятості, удосконалення структури зайнятості населення
3. Оснащеність новими технологіями	1. Збільшення кількості інноваційних розробок і впровадження результатів інноваційної діяльності. 2. Поширення інформаційних технологій. 3. Зростання обсягів державних інвестицій у НДДКР. 4. Спрощення доступу приватних підприємств до участі в НДДКР і можливості використання їх результатів. 5. Зростання кількості підприємств, які беруть участь у проведенні НДДКР

На цій стадії необхідно впроваджувати ефективні виробничі процеси і підвищувати якість продукції, а підвищення рівня конкурентоспроможності все більше залежить від якості вищої освіти і професійної підготовки, ефективного ринку товарів і послуг, добре функціонуючого ринку праці, розвиненості фінансового, здатності упроваджувати новітні технології та використовувати розміри внутрішнього і зовнішнього ринків.

Коли країни переходять на стадію розвитку економіки, залежної від інновацій, вони здатні підтримувати високий рівень зарплат і відповідний рівень життя тільки за умови, якщо компанії конкурують за рахунок нової й унікальної продукції. На цій стадії компанії повинні конкурувати за допомогою інновацій, виробляючи нові і різноманітні товари, за допомогою високорозвинутих виробничих процесів, що в свою чергу визначає домінування нових чинників підвищення продуктивності праці, спрямованих на посилення інноваційності національної економіки (табл. 3).

Таблиця 3

Класифікація інституційних чинників зростання продуктивності праці для забезпечення конкурентоспроможності інноваційно-орієнтованої економіки

Чинники розвитку інноваційного потенціалу	Чинники зростання продуктивності праці
1. Рівень розвитку бізнесу	Розробка стратегічного підходу щодо управління продуктивністю праці на макро-, мезо- та мікрорівні
2. Інноваційний потенціал	1. Створення ефективних інноваційних структур (кластери, технополіси, технопарки та ін.). 2. Формування системи управління розробкою та впровадженням результатів НДДКР у провідні сектори національної економіки. 3. Подальше зростання інвестицій у НДДКР. 4. Структурні зрушення ВВП за окремими сферами діяльності, збільшення питомої ваги наукоємних виробництв. 5. Формування ефективної структури зайнятості за рівнем кваліфікації, в галузях, регіонах, на рівні національної економіки з урахуванням напрямів руху робочої сили на світовому ринку праці. 6. Подальше удосконалення організації та оплати праці на засадах поглиблення партнерських відносин. 7. Покращення стану безпеки здоров'я, соціальної та екологічної безпеки населення

Країни, економіка яких знаходиться між будь-якими двома з трьох наведених вище стадій, вважаються країнами з "перехідною економікою". Для цих країн питома вага складових індексу конкурентоспроможності та чинників підвищення продуктивності праці поступово змінюється за рівнем розвитку країни, що відображає процес поступового переходу країни від однієї стадії розвитку до іншої. Згідно з результатами розрахунку в аналітичній записці "Конкурентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму" [1], Україна вважається державою з "перехідною економікою" від факторно-орієнтованої економіки до економіки, яка орієнтована на ефективність.

З погляду на конкурентоспрямованість управління національною економікою, доцільним є не тільки визначення провідних чинників підвищення продуктивності праці відповідно до кожної стадії розвитку економіки, але й укрупнене групування цих чинників згідно з дотриманням конкурентоспроможності національної економіки (рис. 2).

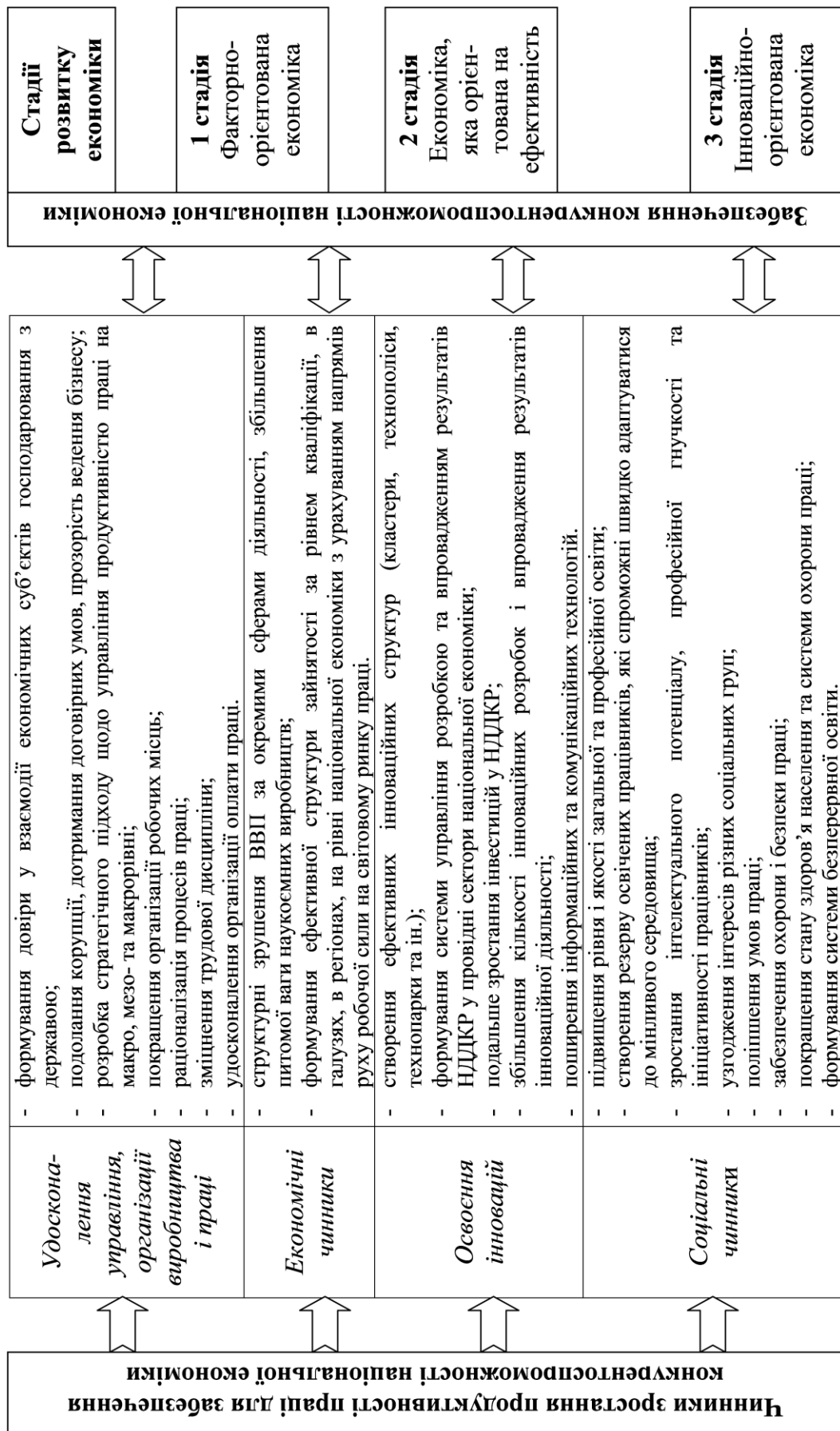

Рис. 2. Класифікація чинників зростання продуктивності праці для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки

На основі проведеного аналізу літературних джерел з питання впливу чинників на продуктивність праці були виявлені ряд недоліків: авторами розглядаються чинники тільки на рівні підприємств без урахування чинників, які впливають на продуктивність з зовнішнього середовища, а також існує дублювання чинників по групах. Це є підставою для вдосконалення класифікації чинників.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що продуктивність праці характеризує ступінь ефективності процесу праці, а діяльність людини направлена на досягнення його цілей і завдань функціонування економічної системи. В цьому випадку можна говорити про те, що продуктивність праці є мірою вимірювання ефективності праці, що формується на всіх рівнях економіки, – від мікрорівня до рівня національної економіки, що підтверджується змістом розглянутих вище теоретичних точок зору вчених-економістів. З практичної точки зору цей висновок підтверджується результатами досліджень, які виконані вченими Науково-дослідного Інституту праці і соціального страхування (Російська Федерація), розглядаючи проблему економіки праці: на основі факторного аналізу зміни продуктивності праці в промисловості зроблено висновок, що не менш, ніж 75 % її приросту забезпечувалося підвищенням технічного рівня виробництва [3, с. 36].

Актуальність дослідження чинників підвищення продуктивності праці в сучасних умовах господарювання як вітчизняної економіки, так і світової обумовлено негативним впливом економічної кризи та досягненням провідної мети ефективного управління національною економікою, а саме забезпечення відповідного рівня її конкурентоспроможності. Оскільки за різними оцінками внесок продуктивності в економічне зростання країн з високорозвинутою ринковою економікою на первинних етапах формування постіндустріального суспільства складає від 70 до 100 %, тому продуктивність праці слід розглядати як визначальний чинник економічного зростання і конкурентоспроможності національної економіки.

Результати статті можуть бути використані на вітчизняних підприємствах для покращення процесу управління як продуктивністю праці, так й підприємством в цілому.

Список використаних джерел

1. Конкурентоспроможність України: оцінка Всесвітнього економічного форуму за звітом про глобальну конкурентоспроможність 2010-2011 рр. [Електронний ресурс] / Департамент економічного аналізу та прогнозування. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71439>. – Назва з екрану.
2. Портер М. Конкурентное преимущество. Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / М. Портер. – М.: Альпина Паблишер, 2008. – 714 с.
3. Соколова Л. В. О понятии социально-экономической категории "совокупная производительность труда" / Л. В. Соколова // Человек и труд. – 2009. – № 3. – С. 35-38.